

“УСТОЗ-ШОГИРД” ТИЗИМИ - УЗЛУКСИЗ ТАЪЛИМ СИФАТИНИ ОШИРИШ ОМИЛИ СИФАТИДА

*Ҳайдаров Комил Донабаевич, фалсафа фанлари номзоди, доцент,
Самарқанд давлат университети мустақил тадқиқотчиси*

Аннотация. Мазкур тезисларда “Устоз-шогирд” тизимининг мазмун-моҳияти, уни анъана сифатида шакллантириш - узлуксиз таълим тизимини ривожлантиришнинг муҳим омили эканлиги тўғрисида мушоҳада юритилади.

Калит сўзлар: узлуксиз таълим, устоз, шогирд, педагогик маҳорат, баркамол инсон.

Аннотация. В тезисах рассматривается сущность системы “Наставник-ученик” как формирование традиционного фактора развития непрерывного образования.

Ключевые слова: непрерывное образование, наставник, ученик, педагогическое мастерство, гармонично развитая личность.

Anatation: In these theses the essence of system of “Teacher-student”and it’s formulation as tradition will be discussed by means of an important factor in the development of a system of continuing education.

Key words: continuing education ,teacher,student, pedagogical proficiency, competent person.

Муҳтарам Президентимиз Шавкат Мирзиёев Ўқитувчи ва мураббийлар куни муносабати билан ўтказилган тантанали маросимда сўзлаган нутқида таълим сифатини оширишда “Устоз – шогирд” тизимини қарор топтириш зарурлиги ҳақида тўхталиб, “Бугун ҳар бир ўқитувчи ва тарбиячи, олийгоҳ домласи таълим ва илм-фан соҳасидаги энг сўнгги ижобий янгиликларни ўқув жараёнларига татбиқ эта оладиган, чуқур билим ва дунёқараш эгаси, бир сўз билан айтганда, замонамиз ва жамиятимизнинг энг илғор вакиллари бўлишлари керак. Бундай устозлар кўлида таълим олган фарзандларимиз биз орзу қилган Ўзбекистоннинг ёруғ келажагини бунёд этишга қодир авлод бўлиб камол топади”[1,1], деб таъкидлади.

Бугун узлуксиз таълимни тубдан ислоҳ қилиш, унинг жозибадорлигини ошириш давлатимиз сиёсатида устувор вазифалардан бирига айланди. Зеро, жаҳолатга маърифат билан курашиш, фуқароларнинг мамлакатимизда бўлаётган туб ислохотларга дахлдорлиги, уларнинг эртанги кунга ишончини ошириш, аҳоли турмуш фаровонлигини кўтариш, ҳуқуқий демократик давлат барпо этиш, инсон ҳуқуқлари ва эркинликларини таъминлаш, бир сўз билан айтганда, “ЮКСАЛИШ” ғоясини ҳаётимизнинг барча жабҳаларида амалга ошириш аввало таълим соҳасида кенг қамровли ислохотлар ўтказиш, ўсиб келаётган фарзандларимизни билимдон қилиб тарбиялашга боғлиқ, албатта.

Айни пайтда Ўзбекистон аҳолиси 34 миллиондан ошган бўлиб, унинг 16 фоизини мактаб ўқувчилари ташкил этади. Мамлакат халқ таълими соҳасида меҳнат қилиб келаётган 450 мингдан зиёд ходим ижтимоий қўллаб-

қувватланди, уларнинг жамиятдаги мавқеи билан биргаликда ойлик маошлари ҳам оширилди. Бундай ғамхўрликлар, ўқитувчининг ўз касбига меҳр-муҳаббати, садоқати ва масъулиятини оширди, ўз устида мунтазам ишлашга илҳомлантириб юборди. Давлатимиз раҳбари таъкидлаганидек, “Бу касбнинг обрўсини фақат ўқитувчининг ўзи фидокорона меҳнати, ўз устида тинимсиз ишлаши, бошқаларга ўрнак бўлиши билан ошира олади”[2,1].

Ўқитувчининг ўз устида ишлаши, педагогик маҳоратини ошириб боришида “Устоз-шогирд” усули кутилган натижа бериши шубҳасиз. Зеро устоз-шогирдлик азалдан халқимизнинг табиатига хос хусусият бўлиб, уни тизимга айлантириш таълим самарадорлигини оширишда ғоят муҳим аҳамият касб этади. Шунинг учун ҳам “Устоз-шогирд” анъанасини таълим-тарбия тизимида мустаҳкам қарор топтириш жуда муҳимдир. “Узлуксиз маънавий тарбия концепцияси”да “Устоз – шогирд” анъаналарини тиклаш таълим тизимида маънавий тарбияни амалга оширишнинг муҳим вазифаси сифатида белгиланганлиги айтилган мудири[3,2].

“Устоз-шогирд” тизимида мафкуравий тайёргарлик масалалари ғоят муҳимдир. Шогирднинг сиёсий онги, мафкуравий тайёргарлиги, тафаккур маданияти қанча кучли бўлса, унинг келгусида “устоздан ҳам ўзиб кетиши” учун мустаҳкам замин ҳозирланади. Бундай заминни яратиш учун эса устознинг ўзи кучли билим ва савияга эга бўлиши лозим. Буюк Аристотель “олдинга кетганларни қувиб етадиган ва ортда қолганларни кутмайдиган шогирд ҳар нарсага улгуради”[4,540], деб бежиз айтмаган.

Педагогларнинг малакасини ошириш тизимида “Устоз-шогирд” муносабатининг асосий жиҳати шундаки, шогирд (ёш мутахассис) малака ошириш жараёнида унга бириктирилган устоз раҳбарлигида мустақил ўқиб билим, кўникма ва малакасини янада чуқурлаштириш бўйича шахсий режасини шакллантириб олади. Бу режада шогирд илғор педагогик тажрибаларни ўрганиш, амалиётга татбиқ этиш; дарс бераётган фани соҳасидаги янгиликларни ўрганиб, таҳлил қилиб бориш; ўқитишнинг илғор, замонавий педагогик ва ахборот технологияларини ўрганиш ва амалга татбиқ этиш; педагогика, психология, маънавият ва маърифат соҳаларидаги янгиликларни ўрганиш ва жорий қилиш; таълим-тарбия соҳасидаги меъёрий ҳужжатларни ўзлаштириш; синфдан, мактабдан ташқари тадбирлар, тарбиявий ишлар, ота-оналар ва жамоатчилик билан ишлаш бўйича илғор тажрибаларни ўрганиш ва амалиётга жорий қилиш сингари йўналишларда ўз вазифаларини аниқ белгилаб олиши мақсадга мувофиқ бўлади.

Устоз ҳам, ўз навбатида, қатор ижтимоий ва инсоний сифатларга эга бўлиши талаб этилади. Биринчидан, у чуқур билимга эга бўлган маърифатли, дарс бериш методикаси ва маҳоратини мукамал эгаллаган тажрибали услубчи; иккинчидан, унинг педагогик маҳорати, психологик ва мафкуравий тайёргарлиги юқори бўлиши лозим. Устоз одобли, хушфеъл, виждонли, маданиятли, шунингдек, ташаббускор ва ташкилотчи бўлиши зарур. Ушбу фазилатларни устоз ўз шогирди билан баҳам кўриши аслида “Устоз-шогирд” анъанасининг мазмун-моҳиятини ташкил этади.

“Устоз-шогирд” анъанаси фақат таълимни ривожлантиришга қаратилган тор доирадаги усул эмас, у энг аввал, шахсни баркамол қилиш орқали жамиятни фаровон, саодатли қилишдан иборат эзгу ғоядир. Айниқса, бу ғоя ислом фалсафасидан озикланганда янада тўлақонли маъно касб этади. Буюк аждодларимиз Ибн Сино, Беруний, Форобий, Алишер Навоий асарларида, Имом Бухорий ҳадислари-ю, Баҳоуддин Нақшбанднинг “Дил ва ёру, даст ба кор» тамойилида бу эзгу ғояга доир қимматли ҳикматлар мужассам. Мутафаккир аждодларимиз ижодида кўплаб устозлик тимсоллари яратилди.

Мутафаккир аждодларимизнинг фалсафий таълимоти Ватанимизнинг бой тарихи, шон-шавкати, бетакрор маънавий меросидан далолат беради ва юртдошларимизга беадад ғурур ва ифтихор бағишлайди. Бу бетакрор меросдан фойдаланиш, уни ёш авлод онги ва қалбига чуқур жойлаш орқали комил инсонни вояга етказиш мумкин. “Буюк аждодларимизнинг бетакрор ва ноёб илмий-маънавий мероси биз учун доимий ҳаракатдаги ҳаётий дастурга айланиши керак, - деб таъкидладилар Юртбошимиз. - Бу ўлмас мерос ҳамиша ёнимизда бўлиб, бизга доимо куч-қувват ва илҳом бағишлаши лозим. Авваламбор, миллий таълим тизимини ана шундай руҳ билан суғоришимиз керак. Бунинг учун олим ва мутахассисларимиз, ҳурматли уламоларимиз бу маънавий хазинани бугунги авлодларга содда ва тушунарли, жозибали шаклларда етказиб беришлари зарур”[1,2].

Бугун узлуксиз таълим тизимида “Устоз-шогирд” анъанасини қарор топтиришда бетакрор маънавий меросимиз, тарихий анъаналаримиз ва миллий кадриятларимизни ҳар томонлама ўрганиш ва ўргатиш тамойилидан келиб чиқилса самара янада юқори бўлади. Аҳмад Фарғонийнинг коинот сирлари, Муҳаммад ибн Мусо ал-Хоразмийнинг алгоритмик кетма-кетлик услуги ҳақидаги ғоялари, табиат фалсафаси (натурфилософия)нинг отаси, дунёвий кашфиётлари билан етти иқлимга танилган Абу Райҳон Беруний, “Шарқ Аристотели” деб ном чиқарган, фалсафа тарихи, билиш назарияси, мантиқ, мусиқа, ахлоқ соҳаларига доир асарлар, адолатли жамият ҳақидаги ғоялар муаллифи Абу Наср Форобий, фалсафий ғояларни илгари сурган Абу Али Ибн Сино каби даҳолар мероси, Алишер Навоийнинг гуманизм фалсафаси, Бобур Мирзо, Машраб, Бедил, Дониш ҳамда асримиз бошидаги маърифатпарвар зиёлиларнинг ижоди ва фаолияти – “Устоз-шогирд” тизимида ғоят муҳим мафкуравий манба бўлиб хизмат қилади.

Донишманд халқимиз ҳикматларида айтилганидек, юксак ғоявий мақсадларга асосланмайбаркамол инсонни тарбиялаш мушкул. Ўзгалар манфаатини устун кўядиган, ўз меҳнати, хулқ-атвори, маънавий салоҳияти билан бошқаларга ибрат бўладиган одамгина том маънода устоз бўлиб камол топиши мумкин. “Устоз-шогирд” тизимида баркамол инсонга хос фазилатлар шакллантирилиши, ҳар бир шогирд пировардида мустаҳкам ғоявий эътиқодга эга бўлиши зарур. Шу маънода “Устоз-шогирд” муносабатлари миллий кадриятга айланиши лозим.

Фойдаланилган адабиётлар

1. Ўзбекистон Республикаси Президенти Ш.Мирзиёевнинг Ўқитувчи ва мураббийлар кунига бағишланган тантанали маросимдаги нутқи//“Халқ сўзи”, 2020 йил 1 октябрь.
2. Ўзбекистон Республикаси Президенти Ш.Мирзиёевнинг таълим масалаларига бағишлаб ўтказилган видеоселектор йиғилишидаги маърузаси//”Халқ сўзи”, 2019 йил 24 август.
3. Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2019 йил 31 декабрдаги “Узлуксиз маънавий тарбия концепциясини тасдиқлаш ва уни амалга ошириш чоратadbирлари тўғрисида”ги қарори//”Халқ сўзи”, 2020 йил 2 январь.
4. Ҳикматлар шодаси / тўпловчи ва таржимонлар А.Раимов, Н.Раимова; муҳаррир А.Зиядов. Т.: “Ўзбекистон”, 2016.